

НАК «Нафтогаз України» буде суттєво змінена відповідно до вимог міжнародної спільноти, проте залишається дискусійним питання ефективності реорганізованого підприємства. Сумнівним також видається і підвищення ефективності функціонування облгазів без системної зміни законодавства та створення конкурентного середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua.
2. Офіційний сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mpe.kmu.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nerc.gov.ua/?id=11889>
4. Офіційний сайт НАК «Нафтогаз України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf?Open>
5. Офіційний сайт ПАТ «Укргазвидобування». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ugv.com.ua/>
6. Павленко Т.А. Газовая прозорчатость / Т.А. Павленко, Э.И. Золотарева // Бизнес. – 2015. – № 9. – С. 48.
7. Шевченко Н.В. Газоотчет / Н.В. Шевченко, Н.Г. Трубников // Бизнес. – 2015. – № 44. – С. 48–49.
8. Мухін В.В. Газотранспортна система України як фактор енергетичної безпеки країн Європи / В.В. Мухін // Економіка і прогнозування. – 2014. – № 2. – С. 49–61.
9. Крупа О.М. Аспекти визначення фінансового стану підприємств нафтогазового комплексу України / О.М. Крупа // Бізнес-інформ. – 2012. – № 11. – С. 131–134.

УДК 631.15:332.3 (477.54)

Мартинюк М.П.

здобувач

Державної служби України

з питань геодезії, картографії та кадастру

ДО ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ Й ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

У статті обґрунтовано необхідність запровадження економічного механізму стимулювання раціонального використання й охорони земель як важливого інструменту в системі регулювання земельних відносин. Запропоновано методи й інструменти економічного стимулювання. Встановлено його суб'єктний склад, визначено підстави для його здійснення та окреслено окремі стримуючі чинники, що пов'язані з недосконалістю нормативно-правового забезпечення.

Ключові слова: економічне стимулювання, регулювання земельних відносин, раціональне використання земель, охорона земель, методи, інструменти стимулювання.

Мартынюк М.П. К ВОПРОСУ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ОХРАНЫ ЗЕМЕЛЬ

В статье обоснована необходимость внедрения экономического механизма стимулирования рационального использования и охраны земель как важного инструмента в системе регулирования земельных отношений. Предложены методы и инструменты экономического стимулирования. Установлен его субъектный состав, определены основания для его осуществления и намечены отдельные сдерживающие факторы, связанные с несовершенством нормативно-правового обеспечения.

Ключевые слова: экономическое стимулирование, регулирование земельных отношений, рациональное использование земель, охрана земель, методы, инструменты стимулирования.

Martyniuk M.P. TO THE QUESTION OF ECONOMIC INCENTIVE OF RATIONAL USE AND PROTECTION LAND

The article substantiates the need for the introduction of economic incentives to encourage the rational use and protection of land as an important tool in the system of regulation of land relations. The methods and tools of economic stimulus, found his subject composition, determined the reasons for its implementation and identified some constraints associated with the imperfection of legal support.

Keywords: economic incentives, regulation of land relations, rational use of land, land protection, methods and incentive tools.

Постановка проблеми. Важливим інструментом у системі регулювання земельних відносин є економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель. Особливого значення економічне стимулювання набуває у зв'язку з погіршенням якісного стану земельних ресурсів, залучених до сільськогосподарського обороту. Розвиток ґрунтової ерозії, засолення, підкислення, забруднення важкими металами, радіонуклідами, пестицидами, іншими органічними сполуками зумовлюють необхідність застосування комплексу заходів, спрямованих на припинення прогресуючих деградаційних процесів.

Нині надзвичайно важливо віднайти такі механізми регулювання земельних відносин, які б забезпечували узгоджену взаємодію суб'єктів та об'єктів регулювання та ґрунтувались на таких складниках, як ринкові регулятори, важелі впливу самоврядних та саморегульованих

організацій, інститути державного та корпоративного регулювання і соціального партнерства. Зрозуміло, що державне втручання має бути мінімальним і відповідати сучасній загальнодержавній політиці, націленій на дерегуляцію. Проте його участь є необхідною у задоволенні загальносуспільних інтересів та попередженні розвитку негативних соціальних чи екологічних проявів. Державне втручання в дію ринкових законів може бути виправданим тільки тоді, коли без цього неможливо забезпечити їх ефективне функціонування і отримання соціально значимих результатів. Значною мірою цьому сприятимуть різноманітні методи, інструменти та нормативи в поєднанні з дієвими важелями регулюючого впливу та чіткими правилами поведінки суб'єктів земельних правовідносин. З огляду на це, особливої актуальності набуває економічне стимулювання раціонального використання й охорони земель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методологічні та практичні засади економічного стимулювання раціонального використання земель та їх охорони, збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів досить ґрунтовно досліджені у працях вітчизняних учених, зокрема: Д.І. Бамбінди [1], О.Д. Гнатковича [2], В.В. Горлачука [3], Л.Д. Грекова [4], О.І. Гурова [5], Д.С. Добряка [6], П.Т. Саблука [7], А.А. Сохніча [3], В.М. Трегубчука [8], А.М. Третяка [1], Ю.О. Туниці [9], М.М. Федорова [10], М.А. Хвесика [11], О.В. Ходаківської [12], А.Д. Юрченка [4] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на свою виняткову вагу, економічне стимулювання раціонального використання й охорони земель донині так і не набуло статусу повноцінного регулятора у землеохоронній сфері. Крім того, не сформовано дієвого економічного механізму стимулювання землеохоронної діяльності, що зумовлює необхідність проведення подальших досліджень у даній сфері. Незважаючи на численні спроби, дотепер так і не сформовано відповідного нормативно-правового поля. Відповідно до статті 27 Закону України «Про охорону земель», порядок економічного стимулювання заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів установлює Кабінет Міністрів України. Даний порядок розроблявся й оприлюднювався тричі, проте в силу різних обставин статусу офіційного документа не набув.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності розроблення й запровадження економічного механізму стимулювання раціонального використання й охорони земель. Об'єктом дослідження є процес економічного стимулювання раціонального використання земель та їх охорони. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та прак-

тичних аспектів формування організаційно-економічних засад стимулювання раціонального землекористування у вітчизняній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під економічним стимулюванням раціонального використання та охорони земель прийнято розуміти комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на підвищення зацікавленості власників землі й землекористувачів у збереженні та відтворенні родючості ґрунтів, збереженні екологічної цінності природних і набутих якостей земель, здійсненні заходів із захисту земельних ресурсів від негативних наслідків господарської діяльності, нераціонального перерозподілу земельних угідь або необґрунтованого їх вилучення із сільськогосподарського обороту [2, с. 128; 4, с. 34; 12, с. 27].

У умовах формування ринкового обігу земель важливо створити умови, за яких власники землі і землекористувачі добровільно, без будь-яких примусів братимуть участь у виконанні заходів, націлених на забезпечення раціонального використання та охорону земель. Виняткової ваги дане питання набуває в контексті реалізації загальнодержавної політики, орієнтованої на дерегуляцію господарської діяльності.

Ефективне функціонування економічного механізму стимулювання землеохоронної діяльності можна забезпечити лише за наявності повноцінної нормативно-правової бази [3; 7; 10]. Земельний кодекс України та прийнятими відповідно до нього законодавчими актами закріплено норми щодо економічного стимулювання запровадження заходів із використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів. Окрім того, чинні законодавчі акти, а саме Земельний кодекс України, закони України «Про охорону земель» та «Про охорону навколишнього природного середовища», містять інструменти економічного стимулювання раціонального використання й охорони

Таблиця 1

Інструменти економічного стимулювання раціонального використання й охорони земель у вітчизняному законодавстві

Земельний кодекс України (стаття 205)	Закон України «Про охорону земель» (стаття 27)	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (стаття 48)
<p>а) надання податкових і кредитних пільг громадянам та юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи, передбачені загально-державними та регіональними програмами використання й охорони земель;</p> <p>б) виділення коштів із державного або місцевого бюджету громадянам та юридичним особам для відновлення попереднього стану земель, порушених не з їх вини;</p> <p>в) звільнення від плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії сільськогосподарського освоєння або поліпшення їх стану згідно з державними та регіональними програмами;</p> <p>г) компенсація з бюджетних коштів зниження доходу власників землі та землекористувачів унаслідок тимчасової консервації деградованих та малопродуктивних земель, що стали такими не з їх вини.</p>	<p>а) надання податкових і кредитних пільг фізичним і юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи щодо захисту земель від ерозії, підвищення родючості ґрунтів та інші заходи, передбачені загально-державними і регіональними програмами використання та охорони земель;</p> <p>б) звільнення землевласників і землекористувачів від плати за землю, за земельні ділянки, на яких виконуються роботи з меліорації, рекультивативі, консервації земель та інші роботи щодо охорони земель на період тимчасової консервації, будівництва та сільськогосподарського освоєння земель відповідно до затвердженої документації із землеустрою;</p> <p>в) компенсування сільськогосподарським товаровиробникам недоодержаної частки доходу внаслідок консервації деградованих, малопродуктивних, а також техногенно забруднених земель;</p> <p>г) застосування прискореної амортизації основних фондів землеохоронного і природоохоронного призначення.</p>	<p>а) надання пільг під час оподаткування підприємств, установ, організацій і громадян у разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, під час переходу на маловідхідні, ресурсо- й енергозберігаючі технології, організації виробництва і впровадження очисного обладнання й устаткування для утилізації та знешкодження відходів, а також приладів контролю над станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів забруднюючих речовин, виконанні інших заходів, спрямованих на поліпшення охорони навколишнього природного середовища;</p> <p>б) надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища;</p> <p>в) встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів;</p> <p>г) звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища;</p> <p>д) передача частини коштів фондів охорони навколишнього природного середовища на договірних умовах підприємствам, установам, організаціям і громадянам на заходи для гарантованого зниження викидів і скидів забруднюючих речовин і зменшення шкідливих фізичних, хімічних та біологічних впливів на стан навколишнього природного середовища, на розвиток екологічно безпечних технологій та виробництв;</p> <p>е) надання можливості отримання природних ресурсів під заставу.</p>

Джерело: сформовано автором за даними [13–15]

земель (табл. 1). Фактично із перелічених інструментів дієвими на сьогодні є лише відшкодування втрат під час вилучення земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності та відшкодування втрат сільськогосподарського й лісгосподарського виробництва.

Серед інструментів економічного стимулювання раціонального землекористування слід виокремити: надання податкових і кредитних пільг; компенсування з бюджетних коштів недоодержаної частини доходу внаслідок консервації земель; надання на пільгових умовах коротко- і довгострокових позичок; застосування прискореної амортизації основних фондів землеохоронного призначення (рис. 1).

Предметом економічного стимулювання виступають:

- заходи з охорони земель, їх захисту від розвитку та попередження ерозійних процесів, відтворення й підвищення родючості ґрунтів, що виконуються за власні кошти;
- дотримання вимог контурно-меліоративної організації території;
- заходи пов'язані з переходом на маловідходні, ресурсо- й енергозберігаючі технології;

- заходи пов'язані з організацією утилізації відходів, у т. ч. й непридатних до використання агрохімікатів;

- роботи з меліорації, рекультивації, консервації земель та інших робіт з охорони земель на період тимчасової консервації, будівництва та сільськогосподарського освоєння;

- зниження доходу внаслідок тимчасової консервації деградованих, малопродуктивних та техногенно забруднених земель, що стали такими не з їх вини;

- наявність та експлуатація основних фондів землеохоронного призначення.

Підставою для економічного стимулювання здебільшого будуть загальнодержавні та регіональні програми, у межах яких реалізовуватимуться землеохоронні заходи, документація із землеустрою, проекти угод з підрядними організаціями на виконання землеохоронних робіт, експертні висновки про поліпшення якісного стану земельних угідь, видані компетентними органами.

Поряд із звичними заходами економічного стимулювання на увагу заслуговують заходи, спрямовані на стимулювання оптимізації землекористування,

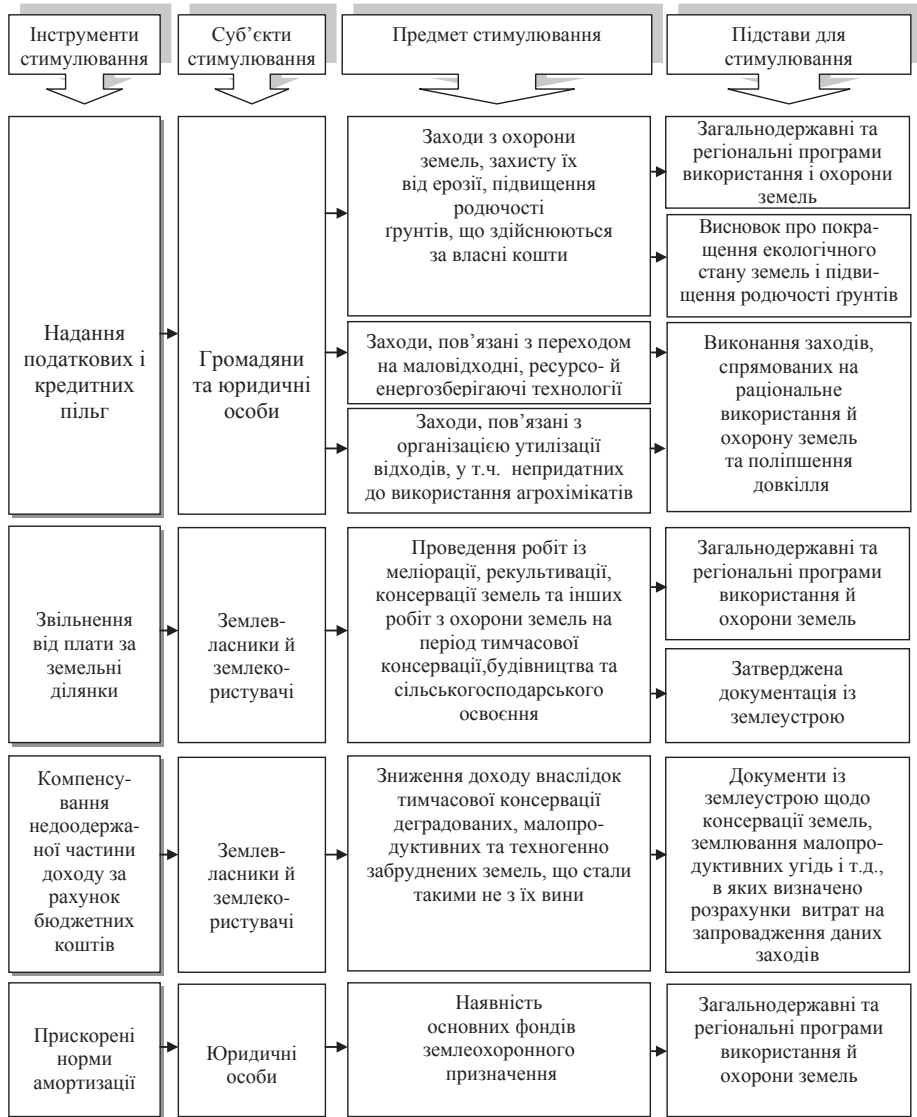

Рис. 1. Складники економічного механізму стимулювання раціонального використання та охорони земель

Джерело: систематизовано автором

що вимагає формування більш розвиненої системи моніторингу землекористування, земельного аудиту, консалтингу, прогнозування тощо [1; 5; 11]. Однак кількість заходів стосовно досліджень якісного стану земель із кожним роком скорочується. Незначними є обсяги робіт із планування та організації раціонального використання земель та їх охорони. Проте в країнах Європейського Союзу планування землекористування й організація територій є одним із найбільш важливих комплексів землевпорядних робіт та визнається основним важелем державної земельної політики у сфері регулювання земельних відносин.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що невід'ємними складниками економічного механізму стимулювання раціонального використання та охорони земель є: методи, інструменти, заходи, критерії стимулювання, а також джерела фінансування.

Як показує практика, забезпечення дієвості економічного механізму стимулювання вимагає розроблення та прийняття відповідного порядку, який визначатиме організаційні засади, умови та підстави економічного стимулювання раціонального й екологічнобезпечного землекористування. Даний порядок, окрім іншого, має містити чітко визначені критерії економічного стимулювання, принципи, інструменти та джерела фінансування. Крім того, важливо визначити механізм надходження та порядок використання коштів, які спрямовуватимуться на компенсацію витрат за проведені роботи з охорони земель та підвищення родючості ґрунтів. З огляду на це, подальші дослідження необхідно спрямовувати на поглиблення теоретичних, методологічних та прикладних аспектів формування економічного механізму стимулювання раціонального землекористування та пошуку шляхів щодо вдосконалення нормативно-правової та методичної бази у сфері раціонального землекористування, охорони земель, збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Третяк А.М. Земельні ресурси України та їх використання / А.М. Третяк, Д.І. Бабміндра. – К. : ЦЗРУ, 2003. – 143 с.
2. Гнаткович О.Д. Економічне стимулювання раціонального використання і охорони земель / О. Д. Гнаткович // Інноваційна економіка. – 2013. – № 1. – С. 128–130.
3. Горлачук В.В. Науково-методичні основи використання земель в умовах ринкових відносин / В.В. Горлачук, А.Я. Сохнич. – Львів : ЦНТЕІ, 1994. – 74 с.
4. Греков Л.Д. Економічне стимулювання раціонального використання земель / Л.Д. Греков, А.Д. Юрченко, А.М. Мірошніченко // Землевпорядний вісник. – 2008. – № 1. – С. 34–38.
5. Гуртов О.І. Проблеми сталого землекористування у сільському господарстві: теорія, методологія, практика : монографія / О.І. Гуртов. – Харків : ХНАУ, 2010. – 405 с.
6. Добряк Д.С. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві / Д.С. Добряк, А.Г. Тихонов, Н.В. Гребенюк. – К. : Урожай, 2004. – 136 с.
7. Саблук П.Т. Екологізація аграрної сфери як атрибут сучасної аграрної політики / П.Т. Саблук, О.В. Ходаківська // Фізична економія у вимірах теорії і практики господарювання : [колективна монографія] / за ред. Ю.О. Лупенка [та ін.]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 502 с.
8. Трегобчук В.М. Охорона земель – складова національної безпеки / В.М. Трегобчук // Вісник НАН України. – 1997. – № 3. – 4. – С. 4–5.
9. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. Частина перша / Ю.Ю. Туниця. – Львів : ЛПУ імені Івана Франка, 2002. – 298 с.
10. Методичні рекомендації щодо економічного стимулювання власників землі та землекористувачів за раціональне використання і охорону земель / М.М. Федоров [та ін.]. – К. : ІАЕ УААН, 2010. – 30 с.
11. Хвесик М.А. Інституціональні трансформації та фінансово-економічне регулювання землекористування в Україні : [монографія] / М.А. Хвесик, В.А. Голян, А.І. Крисак. – К. : Кондор, 2007. – 522 с.
12. Ходаківська О.В. Економічне стимулювання як інструмент регулювання екологізації сільськогосподарського землекористування / О.В. Ходаківська // Економіка АПК. – 2015. – № 8. – С. 27–32.
13. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
14. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 39. – С. 349 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
15. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 41. – с. 546 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/page>.